

■ درس دوازدهم:

دوستی / مشاوره

■ اهداف

- ۱ آشنایی با نمونه‌هایی فاخر از نثر کهن؛
- ۲ تقویت علاقه‌مندی به سنت مشورت در امور؛
- ۳ گسترش دامنه اطلاعات، پیرامون دوست و دوست‌یابی.
- ۴ شناخت اهمیت دوستی و دوست‌یابی؛
- ۵ شناخت ترکیب‌های نو در واژه آموزی؛
- ۶ تقویت مهارت‌های زندگی.

■ آموزش

جلسه اول

آموزش درس	۴۰ دقیقه
درک مطلب	۱۰ دقیقه

روش پیشنهادی تدریس

روش تدریس اعضای گروه : در روش تدریس اعضای گروه، لازم است به این نکته‌ها توجه کنیم :
الف) متنی که تدریس می‌شود، قابل تقسیم به بخش‌های مستقل باشد و بخش‌های آن از نظر حجم و دشواری تقریباً با یکدیگر برابر باشند.

ب) بخش‌های مستقل هر درس، تعداد اعضای گروه را مشخص می‌کند.
پ) هر یک از شرکت‌کنندگان، بخش‌های متفاوتی از متن یک درس را مطالعه می‌کند و همان بخش مورد مطالعه را به دیگر اعضای گروه آموزش می‌دهند.

ت) در این روش هر یک از اعضا، هم به عنوان معلم و هم به عنوان شاگرد، عمل می‌کند.
در کتاب فارسی ششم دبستان، درس‌هایی مانند معرفت آفریدگار، دوستی و مشاوره و بخوان و حفظ کن «باران» را می‌توان با این روش آموزش داد.

درس‌های «معرفت کردگار» و «دوستی / مشاوره» از دو بخش تشکیل شده‌اند. این گروه‌های دونفره شکل می‌یابند. اما بخوان و حفظ کن «باران» از چهار بخش مساوی شکل گرفته است که برای تدریس آن، گروه‌های چهار نفره را باید تشکیل داد و هر بخش از آن را به یکی از دانش‌آموزان سپرد تا در مدت زمان تعیین شده آن را مطالعه کند و به دیگر اعضای گروه آموزش دهد.

از ویژگی‌های این روش می‌توان به این نکته اشاره داشت که مجموعه دانش‌آموزانی که آموزش بخش اول شعر را بر عهده دارند، گروه اولیه را ترک می‌کنند و با دیگر دانش‌آموزانی که در گروه‌های دیگر مسئول تدریس همین بخش‌اند، گروه‌های جدیدی را تشکیل می‌دهند که گروه ثانویه نام دارد. این دانش‌آموزان پس از بحث و بررسی و تحلیل متن مورد مطالعه، به گروه اولیه خود باز می‌گردند و به دیگر اعضای گروه آموزش می‌دهند. دانش‌آموزانی که مسئول آموزش بخش‌های دوم، سوم و چهارم این درس‌اند، نیز به همین شیوه عمل می‌کنند. در گروه‌های دونفره نیز به همین گونه رفتار می‌شود. به این معنی که دانش‌آموزانی که مسئول آموزش بخش اول‌اند به گروه‌های ثانویه (سه یا چهار نفره) می‌پیوندند و پس از بحث و بررسی و تحلیل متن به گروه اولیه دونفره خود باز می‌گردند و آموزش را پی می‌گیرند. در اینجا درس «دوستی و مشاوره» را با روش تدریس اعضای گروه از نظر می‌گذرانیم.

مراحل اجرا

گام اول : دانش‌آموزان را گروه‌بندی می‌کنیم. قوانین کارگروهی مانند یادداشت برداری، بحث و گفت‌وگوی آهسته و زمان بندی هر مرحله را تعیین می‌کنیم. هر یک از بخش‌های درس را جهت

مطالعه فردی به دانش‌آموزان می‌سپاریم.

گام دوم: پس از به پایان رسیدن زمان مطالعه فردی، دانش‌آموزان را هدایت می‌کنیم تا در گروه‌های جدید (ثانویه) قرار گیرند و با همفکری یکدیگر، بخش مشترک مورد مطالعه خود را بررسی و واکاوی کنند. پس از اتمام این بخش از فرایند تدریس، آنان را به گروه‌های اولیه خود باز می‌گردانیم و دانش‌آموزان کار تدریس در گروه را در زمان تعیین شده برای اعضای گروه خود پی می‌گیرند.

گام سوم: در این بخش راهنمای آموزش سؤال‌هایی از نوع «کوتاه پاسخ» ارائه می‌دهد که معمولاً مبتنی بر موارد زیر است:

(الف) درک کلی پیام درس؛ (ب) درک و دریافت جمله‌ها؛ (پ) معنی ترکیب‌ها و واژه‌ها و

برای نمونه پرسش‌هایی را برای آزمون این درس پیشنهاد می‌کنیم:

۱ در جمله «در هر نیک و بد، به ایشان مشفق باشد.» واژه «مشفق» به چه معنی است؟

۲ جمله صحیح را با «ص» و جمله غلط را با «غ» مشخص کنید.

(الف) همفکری با دیگران، نشانه قدرت اندیشه است. ☐ ص ☐ غ

(ب) دوست جدید از دوست قدیمی بهتر است. ☐ ص ☐ غ

۳ گزینه صحیح را انتخاب کنید.

مفهوم جمله «مردمان تا زنده‌اند از دوستان ناگزیرند.» در کدام گزینه آمده است؟

(الف) مردم دوستان خوبی هستند. ☐ (ب) انسان‌ها به دوست نیاز دارند. ☐

(ج) دوستان خوب همیشه زنده‌اند. ☐ (د) دوستان ناگزیرند زنده باشند. ☐

۴ جای خالی جمله‌ها را با واژه‌های مناسب کامل کنید.

(الف) چون دوست نوگیری، پشت بر دوستان ممکن.

(ب) مشورت نکردن در کارها، باشد.

۵ مفهوم جمله‌های زیر را بنویسید.

(الف) برادر نیز، دوست به:

(ب) تدبیر با جهان دیدگان باید کرد:

آزمون با تعیین زمان مناسب به شکل انفرادی و پس از آن به صورت گروهی برگزار می‌شود. باید توجه داشت که سؤال‌ها در آزمون فردی و گروهی تفاوتی نخواهند داشت. این بدان معنی است که پس از ارائه کلید سؤال‌ها به دانش‌آموزان، محاسبه و معدل‌گیری از نمرات فردی و گروهی و تأثیر فعالیت‌های گروهی مشخص می‌شود.

گام چهارم: در این مرحله راهنمای آموزش نمرات فردی و گروهی دانش‌آموزان را بررسی

می‌کند و به کمک سرگروه‌ها، مشکلات و نارسایی‌های احتمالی را برطرف می‌سازد.

گام پنجم : در این مرحله راهنمای تدریس، یک نفر از هر گروه را به شکل تصادفی یا گزینشی انتخاب می‌کند تا بخش مورد مطالعه خود را برای تمامی دانش‌آموزان تدریس کند. رهبری و هدایت بحث گروهی و بیان توضیحات تکمیلی بر عهده مدیر آموزش است.

نکات مهم درس

- گزیدن دوست خوب و نیز «مشورت در کارها» از جمله آداب زندگی به شمار می‌رود. از این رو درس «دوستی» آغازگر مناسبی برای شروع فصل «راه زندگی» است.
- پیام کلی درس : اهمیت دوست و دوست یابی و فواید مشورت کردن.

معنای برخی از اصطلاحات و عبارات

- **با مردمانی که با تو راه دوستی روند و نیم دوست باشند نیکویی و سازگاری کن :**
با افرادی که با تو دوست‌اند، هر چند که دوستی شان کامل و تمام نباشد به خوبی و نیکویی رفتار کن. نیم دوست : کسی که در دوستی کامل نیست.
- **مشاورت کردن در کارها از قوی رأیی مردم باشد و از تمامی عقلی و پیش بینی :**
مشورت در کارها و همفکری با دیگران نشانه استواری اندیشه و خردمندی و آینده‌نگری انسان است. قوی رأی : آنکه دارای اندیشه‌ای نیرومند است. تمام عقل : کسی که عقل کامل دارد. پیش بینی : در اینجا به معنی آینده‌نگری است.
- **یکی را خاطر تیزتر باشد و در کارها زودتر تواند دید و یکی کند فهم باشد :**
برخی از افراد در کارها تیز بین و نکته‌سنج هستند و برخی کند ذهن و دیرپا‌اند.
- **تدبیر ده تنه چون زور ده مرده باشد :**
تدبیر مردی که از مشورت ده نفر بهره می‌گیرد مانند قدرت ده فرد با هم است. در این عبارت تدبیر ده تنه به زور ده مرده، مانند شده است.
- **مرد اگر بی برادر باشد به که بی دوست :**
منظور از عبارت بالا این است که ارزش دوست خیلی والاتر از برادر تنی است و دوست واقعی بسیار ارزش دارد.

در دستور زبان فارسی کهن هرگاه حرف (که) پس از صفت تفضیلی (به = بهتر) بیاید به معنای حرف اضافه (از) به کار می‌رود، بنابراین (به که) یعنی بهتر از.

جلسه دوم	
۲۰ دقیقه	واژه آموزی
۳۰ دقیقه	گوش کن و بگو

واژه آموزی

در متون کهن «همی» معانی و کارکرد متعددی دارد، به عنوان مثال در ابتدای فعل می‌آید و دلالت بر مفهوم مداومت و استمرار دارد؛ گاهی نیز به جای «ب» در ابتدای فعل امر می‌آید. ماضی استمراری علاوه بر شکل امروزی (می‌روم و...)، در گذشته به صورت‌های گوناگونی به کار می‌رفته است:

همی رفت	«همی» به جای «می»:
همی برفتم	«همی» و «ب» در اوّل:
تو رسیدی همی	«همی» در آخر:
همی رسیدمی	«همی» در اوّل، «ی» در آخر:
یافتمی	«ی» در آخر، به جای «می»:

گوش کن و بگو

در این بخش، دانش‌آموزان داستان را که از طریق رمزینّه سریع پاسخ پخش می‌شود، می‌شنوند. گاهی برای ایجاد تنوع، معلم یا یکی از دانش‌آموزان، که تسلط بیشتری نسبت به سایرین دارد، متن را از قبل می‌خوانند و صدای خود را ضبط می‌کنند و فایل صوتی در کلاس پخش می‌شود. در حقیقت، این فعالیت فرصتی است برای تقویت خوب گوش دادن. سپس، با توجه به متن، دانش‌آموزان به پرسش‌ها پاسخ می‌دهند.

جلسه سوم	
۳۰ دقیقه	فعالیت‌های نوشتاری (۱)
۲۰ دقیقه	تمرین خواندن (روخوانی)

فعالیت‌های نوشتاری (۱): املا و واژه‌آموزی

هدف از فعالیت شماره ۲ واژه‌سازی، ترکیب یک واژه با واژه مناسب آن است. برای مفهومی شدن این فعالیت می‌توان آن را به صورت زیر گسترش داد :

واژه ساده	واژه جدید ۱				واژه جدید ۲			
دل	دل‌بند	دل‌شاد	دل‌آزار	دلخوش	سنگدل	قویدل	پاکدل	روشن‌دل
پنجه	پنجه‌طلا				قوی پنجه			
یک	یک‌کلام	یک‌رو	یک‌دل	یک‌زبان				
بها	بهادار				کم‌بها	بی‌بها		
گران	گران‌بها	گران‌قدر	گران‌مایه	گران‌سنگ	سرگران			
آفتاب	آفتاب‌سوخته	آفتاب‌گیر	آفتابی					
سوخته	سوخته‌دل				دل‌سوخته	دماغ سوخته		
قوی	قوی‌بنیه	قوی‌هیکل						

جلسه چهارم	
۳۰ دقیقه	املا
۲۰ دقیقه	بخوان و حفظ کن

بخوان و حفظ کن

نکاتی پیرامون شعر «شیر خدا» :

قالب این شعر مثنوی است و در مدح حضرت علی (ع) سروده شده است.

شاعر این شعر، سید محمد حسین بهجت تبریزی متخلص به «شهریار» در سال ۱۲۸۵ در تبریز به دنیا آمد. تحصیلات مقدماتی را با خواندن گلستان نزد پدرش شروع کرد. از دوران کودکی به سخن

خواجه حافظ شیرازی دل باخت و اکثر اوقات خود را به مطالعه دیوان حافظ می‌گذراند. موهبت خدادادی شعر، طبع لطیف، دل حساس و روح پرشور شهریار روز به روز او را به سرودن اشعاری پرسوزتر برمی‌انگیخت و پس از سالیان متمادی گل‌های طبع او به گلستانی در ادبیات معاصر تبدیل گشت. در سال ۱۳۰۸ مجموعه‌ای از سروده‌هایش را چاپ و منتشر کرد.

مهم‌ترین اثر شهریار منظومه حیدربابایه سلام (سلام به حیدربابا) به زبان ترکی است که از شاهکارهای ادبیات به‌شمار می‌رود و شاعر در آن از اصالت و زیبایی‌های روستای یاد کرده است.

شهریار در سرودن انواع گونه‌های شعر فارسی، تبحر داشته است. از جمله غزل‌های معروف او می‌توان به «علی ای همای رحمت» و «آمدی جانم به قربانت» اشاره کرد.

وی سرانجام پس از هشتاد و سه سال زندگی شاعرانه پربار در ۲۷ شهریور ماه ۱۳۶۷ هجری شمسی درگذشت و بنابر وصیت خود در مقبرة الشعراي تبریز به خاک سپرده شد. در ایران روز درگذشت این شاعر معاصر را «روز شعر و ادب فارسی» نام‌گذاری کرده‌اند.

جلسه پنجم	
فعالیت‌های نوشتاری (۲)	۳۰ دقیقه
ارزشیابی	۲۰ دقیقه

فعالیت‌های نوشتاری (۲): نگارش

گاهی دانش‌آموزان قلم و ذوق کافی دارند ولی روش نوشتن را نمی‌دانند. روش «کاج» از روش‌هایی است که در این بخش برای دانش‌آموزان قابل استفاده و کاربردی است. برای نوشتن یک بند درباره «مشورت» که در فعالیت نگارشی آمده است، می‌توان از این روش بهره جست.

روش کاج

این روش با بهره‌گیری از تکنیک پی. ام. آی (P.M.I) انجام می‌پذیرد و از سه واژه «کاستن»، «افزودن» و «جالب بودن» تشکیل شده است. یکی از ارزش‌های این تکنیک آن است که دانش‌آموزان را وادار می‌سازد تا دقایقی بر خلاف قالب‌های ذهنی قبلی خود فکر کنند و به مرور نسبت به قالب‌های ذهنی خود آگاه‌تر و مسلط‌تر شوند و آمادگی ذهنی بیشتری برای خلاقیت پیدا کنند. روش کار چنین است:

- ابتدا دانش‌آموز توجهش را به نکات مثبت موضوع جلب می‌کند و به ثبت نکات مثبت آن می‌پردازد.
- در مرحله بعد، به نکات منفی آن می‌پردازد و به جنبه‌های چالش برانگیز آن می‌اندیشد و آنها را ثبت می‌کند.

■ نهایتاً توجه خود را به نکات جالب و تازه آن، که نه مثبت است و نه منفی، معطوف می‌کند. برای یافتن نکات جالب کافی است که جمله (چقدر جالب می‌شود اگر ...) را کامل کند.

فعالیت شماره ۳:

- ابتدا دانش‌آموزان موضوع بند را می‌نویسند «مشورت».
- سپس فهرستی از نکات مثبت گروه خود و اعضای آن تهیه می‌کنند.
- در مرحله بعد، به شکل‌هایی که یک مشورت نادرست به وجود می‌آورد، توجه می‌کنند.
- در نهایت به نکات جالب فکر می‌کنند. چقدر جالب می‌شود اگر ...
- هر یک از موارد ذکر شده بالا تکمیل‌کننده‌هایی از موضوع‌اند. حالا با جمع‌بندی آنها دانش‌آموز یک بند درباره «مشورت» می‌نویسد در حالی که با نگاهی چند بُعدی به آن نگریسته و تمام زوایای آن را در نظر گرفته است. از مزایای این روش، پرورش ذهن چند بُعدی و فاصله گرفتن از ذهن‌هایی با مسیرهای خطی است.

جلسه ششم	
۵۰ دقیقه	فعالیت‌های نوشتاری (۳)

فعالیت‌های نوشتاری (۳): کارگاه نویسندگی

- نکاتی درباره خاطره‌نویسی
- تعریف خاطره : برای خاطره تعریف‌های متعددی بیان شده است. از جمله گفته‌اند که «خاطره» :
 - حوادث و لحظه‌های چشم‌گیر و به یاد ماندنی زندگی است.
 - حادثه‌ای است که تأثیر شدید احساسی – عاطفی بر فرد داشته باشد.
 - انعکاس یک رویداد یا پدیده تلخ و شیرین و جالب توجه در ذهن است.
 - تصویری است ماندنی در ذهن، که آینه واقعیت است ولی تمام نمایست و رنگ خیال و عاطفه پذیرفته است.
- فواید خاطره نویسی : با نوشتن خاطرات مهم‌ترین مسائل تاریخی و اجتماعی دوران به ثبت می‌رسد و زمینه‌ای می‌شود تا تاریخ نگاران با وضوح بیشتر به ثبت مسائل و تحلیل آنها بپردازند.

ویژگی‌های خاطره

الف) ویژگی‌های عمومی

- هر خاطره یادی از گذشته در بردارد.
- شامل حادثه، صحنه یا حالتی است.
- در ظرف زمان و مکان مشخص قرار دارد.
- به مشاهده و حضور وابسته است.
- در برگیرنده احساس، عاطفه و خیال است و اغلب از تأثیرپذیری شدید روانی خبر می‌دهد.

ب) ویژگی‌های اختصاصی

- صمیمیت زبان؛
- صداقت در بیان؛
- نثر خودمانی؛
- برجستگی حوادث؛
- تحریک عواطف؛
- محدودیت خیال؛
- داشتن ابتدا و انتها؛
- روشنی و وضوح؛
- هدف داری و

نمونه‌ای از یک خاطره : من عاشق شیرشیره بودم. در یکی از دید و بازدیدها، شیرشیره بلایی سرم آورد که هرگز فراموشش نمی‌کنم. آن سال برای من کت و شلوار نو خریده بودند. کت و شلوار نو برایم خیلی خیلی عزیز بود؛ چون تا آن عید هرگز کت و شلوار نو نپوشیده بودم. کت و شلوار نسبت به قد و قیافه من بزرگ بود. پدرم به خیاط گفته بود آن را کمی بزرگ‌تر بدوزد که به درد سال بعدش هم بخورد. پاچه شلوارم را تازه بودم و آستین کتم را هم به طرف شانه تا کرده بودم. در بازی‌های بچه‌ها کمتر شرکت می‌کردم تا مبادا روی لباسم لکه‌ای بنشیند.

رفته بودیم خانه یکی از بستگان برای دید و بازدید عید. طبق معمول کاسه‌ای شیرشیره جلوی ما گذاشتند. بدون توجه به چشم‌غره‌های بزرگ‌ترها، یک کاسه شیرشیره را تا ته نوش جان کردم و آب آن را هم سر کشیدم. در این جا بود که متوجه شدم انگورهای داخل کاسه‌ای که جلوی مادرم قرار داشت سفید است. انگورهای داخل کاسه من سیاه بود. مدت‌ها به کاسه چشم دوختم و آن قدر

تحمل کردم تا بزرگ‌ترها برای خدا حافظی بلند شدند. من هم بلند شدم اما در یک فرصت مناسب مثل گربه‌ای که دستش به گوشت برسد، چنگی زدم و خوشه انگور را توی جیبم گذاشتم و به دست صاحب خانه چشم دوختم که ببینم چه قدر به من عیدی می‌دهد. عیدی من یک اسکناس یک تومانی بود. بیرون که رفتم از هر فرصتی استفاده می‌کردم تا حبه‌ای از حبه‌های انگور توی جیبم را بالا بیندازم. چقدر خوش مزه بود. ناگهان الاغی که چند حلب نفت بارش بود جلو ما سبز شد. کوجه باریک بود و برف و یخ و ...

نفتی آشنا بود، مشغول دیده‌بوسی پدرم شد و الاغش را رها کرد. الاغ کنیف و نفت آلود یک راست به طرف من می‌آمد. خودم را کنار کشیدم که کت و شلوار عزیزم نفتی نشود که لیز خوردم و زیر دست و پای الاغ افتادم. بزرگ‌ترها به دادم رسیدند و بلندم کردند... اما شیرشیره توی جیبم له شده بود. آب از رویه آستر کت بیرون زده بود. بزرگ‌ترها داشتند برف‌های روی کتم را پاک می‌کردند که متوجه آن شدند! مرحوم مادرم دست توی جیبم کرد و خوشه انگور له شده را از جیبم بیرون کشید. یادم می‌آید که از شرم صورتم داغ شد.

(مصطفی رحماندوست)

جلسه هفتم	
املاي پایانی	۵۰ دقیقه

- در این بخش توجه همکاران محترم به چند نکته مهم پیرامون درس املا جلب می‌گردد:
- توجه بیشتر به وجه آموزشی درس املا نسبت به وجه آزمونی آن؛
 - انعطاف‌پذیری در انتخاب تمرین‌ها در هر جلسه املا؛
 - توجه به واژه‌ها به عنوان عناصر سازنده جمله‌های زبانی؛
 - توجه به ارتباط زنجیروار املاهای جلسات مختلف و استخراج اختلالات املایی احتمالی برخی از دانش‌آموزان.